

FÁZSI LÁSZLÓ¹

Az elfogultság bírói bejelentésének etikája

Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) mindenki számára garantálja a független és pártatlan bíróság tisztességes eljárását.² Ennek érvényesülése érdekében az Alaptörvény azt is deklarálja, hogy a bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alárendelve, ítélezési tevékenységükben nem utasíthatók.³ A bírói függetlenség a tisztességes bírósági eljárás egyik legfontosabb garanciáját jelenti, amelynek maradéktalan érvényesülése azt is megkívánja, hogy bíróként ne járhatson el az, aki a konkrét ügyben bármilyen oknál fogva érintett, amely megkérdőjelezhetővé tenné eljárásának elfogultlanságát, illetőleg pártatlanságát.

1. Az alkotmányos alapjog érvényesülése

Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint: „A pártatlan bírói eljáráshoz fűződő alkotmányos alapjog az adott ügyben eljáró bírótól az eljárásban szereplő fél, vagy az eljárás alá vont személy, illetve az ügy iránti elfogultlanságot és előítéletek hiányát kívánja meg. A pártatlanság követelményének tényleges érvényesülését többek között az eljárási törvényekben megfogalmazott kizárási szabályok garantálják.”⁴ Ezeket a szabályokat jelenleg a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 14–18. §-ai tartalmazzák. Ezek szerint az adott ügy törvényes bírójának kizárására a Be. szerint objektív vagy szubjektív okból kerülhet sor, ezért az előbbieket abszolút, míg az utóbbi relatív jellegű kizárási oknak is tekinthetjük.⁵ E különbségtétel még nyilvánvalóbbá válik, ha egy pillanatra visszatekintünk a bünyádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikknek (a továbbiakban: Bp.) a mainál bizonyos értelemben differenciál-

tabb és ennél fogva karakterisztikusabb szabályozására.

A Bp. ugyanis a bírói érdekelttség körében kizárási és mellőzési okokat ismert. „A kizárási okok azok, amelyeknek fenforgása esetén az illető bírónak egyáltalában nem szabad részt vennie a kérdéses ügy eldöntése körüli eljárásban s abból feltétlenül ki kell, hogy zárassék.

A kizárási ok fenforgása tehát hivatalból észlelendő, vagyis ha azok a bíróság előtt akár köztudomásból, akár magának az illető bírónak köteleességszerű bejelentése útján, vagy bármely más úton ismertté válnak, akkor az illető bírót nem szabad alkalmazni s magának az illető bírónak tartózkodnia kell az eljárásban való részvételtől. Ilyenkor az érdekelttség azon esetével állunk szemben, melyet kizárási érdekelttség név alatt ismerünk és amelynek fogalmából önként folyik annak szükségszerűsége, hogy a kizárási okokat a törvény taxative sorolja föl, éppen azért, szigorúan magyarázandók és ki nem terjeszthetők.”⁶ Ezzel szemben más természetűnek tekintették a mellőzési okokat. „Megtörténhetik ugyanis, hogy valamely konkrét ügy eldöntése körül olyan körülmények merülnek fel, amelyek, habár hivatalból tekintetbe veendő s okvetlenül kizárási okoknak fel nem állíthatók, de az ügynek teljesen elfogultatlan elbirálhatóságát s így a bíróság iránti tökéletes bizalom érdekét figyelembe véve, mégis olyanok, amelyek indokoltá teszik, hogy az illető bíró a kérdéses ügy körüli eljárásban – noha egyébként részt vehetne – ne vegyen részt. Az ily körülményeket maguk az érdekelt felek, vagy maga az illető bíró veheti fel, anélkül azonban, hogy ezt tenni kötelesek lennének s anélkül, hogy azok felvetése szükségszerűleg az illető bíró nemalkalmazását vonná maguk után. Azok méltánylása vagy tekintetbe nem vétele felett a bíróság saját belátása szerint határozhat s ha a felvetett aggályokat méltánylandóknak találja, akkor azok alapján mellőzheti az illető bíró alkalmazását. Az ilyen mellőzési okok elfogadása esetén tehát a mellőzési érdekelttség esete áll előttünk.”⁷

Az utóbbi – a köznyelvi szóhasználat és a büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. számú törvényerejű rendelet szerint még kifejezetten is ekként nevesített⁸ – kizárási ok az elfogultság, amelyet ma a Be. 14. § (1) bekezdésének e) pontja akként szabályozza, hogy bíróként nem járhat el, akitől az ügy elfogultatlan megítélése egyéb okból nem várható.

¹ PhD, tanácselnök, Nyíregyházi Törvényszék.

² Alaptörvény XXVIII. cikkének (1) bekezdése.

³ Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdése.

⁴ 34/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [30] 2.1. ABH 2013. 22. 1218.

⁵ 43/1998. (X. 9.) AB határozat, Indokolás III. 1. ABH 1998. 10. 158.

⁶ MÁRKUS Dezső (szerk.): Magyar jogi lexikon II. Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1889. 10.

⁷ Uo.

⁸ 1962. évi 8. tvr. 20. § d) pontja.

2. A kizárási ok bejelentése és annak elintézése

E kizárási okot az érintett bíró vagy a tanácsának tagját érintően a tanács elnöke, valamint a bíróval szemben az ügyész, a terhelt, a védő, a sértett, továbbá a vagyoni érdekelt jelentheti be. A kizárási ok bejelentésére az erre jogosultak eljárási helyzetétől függően eltérő szabályok vonatkoznak. Lényeges különbséget jelent, hogy a bíró a vele szemben, a tanács elnöke pedig a tanács tagjával szemben felmerült kizárási okot köteles haladéktalanul bejelenteni indokolási kötelezettség nélkül. Ezzel szemben az eljárás résztvevői a kizárási ok bejelentésüket kötelesek megindokolni és a kizárási ok fennállását valószínűsíteniük kell.

A kizárási ok bejelentés ebben az esetben is kétféleképpen: igazgatási ügykörben vagy a bíróság által intézhető el a bejelentő személyétől, illetőleg az érintett bíró nyilatkozatától függően. Az igazgatási ügykörben történő elintézésre a bíróság elnöke jogosult, amely kétirányú kötelezettséget jelent számára. Egyrészt a bíróság elnöke köteles a bíró kizárását hivatalból kezdeményezni a tudomására jutott kizárási ok miatt. Másrészt az elnök más bíró kijelölésével – külön határozat meghozatala nélkül – gondoskodik a kizárási ok bejelentés elintézéséről, ha a bíró a rá vonatkozó kizárási okot maga jelentette be vagy a más által bejelentett ilyen ok fennállását elismeri.

A bíróság általi elintézésre olyan esetben kerül sor, amikor a kizárási ok bejelentés igazgatási ügykörben történő elintézésére nincs lehetőség, mert a bíró a kizárási okot nem maga jelentette be vagy a más által kezdeményezett kizáráshoz nem járul hozzá. Ebben az esetben a bíróság másik bíróját határozza meg a kizárási ok tárgyában az ügyiratok alapján. Ez alól kivételt jelent, amikor a bíróságnak nincs olyan bíróját, akire a kizárási ok nem vonatkozik, mert ilyenkor a másodfokú bíróság vagy – amennyiben a kizárási ok bejelentés a másodfokú bíróság minden bírójára is vonatkozik – a harmadfokú bíróság hoz határozatot a kizárási ok tárgyában. A harmadfokú bíróság valamennyi bíróját érintő kizárási ok esetén pedig a Kúria dönt a kizárási ok kérdésében.

3. A pártatlanság látszatának jelentősége

A kizárási ok bejelentés elintézésének eredményeként tehát akár az elfogultság hiányának megállapítása is sor kerülhet, amely alól kivételt jelent a kizárási ok bírósági bejelentése. Ennek jelentőségét pedig az

is jelzi, hogy például Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 2020-ban az igazgatási jogkörben el nem intézhető 39 büntetőügyben tett kizárási ok bejelentéséből 30 esetben (vagyis az összes eset 76,92 százalékában) a bírók éltek ezzel a lehetőséggel. Ezért nem közbűnség az, hogy mennyire megalapozottan élünk a kizárási ok bejelentésének elfogultság bejelentésének lehetőségével, hiszen a más bíró vagy tanács, különösen pedig más bíróság kijelölése szükségképpen maga után vonja a pertartam meghosszabbodását.

Ez az egyébként nem kívánatos következmény azonban természetesen nem képezheti akadályát a pártatlan és tisztességes eljáráshoz való alkotmányos alapjog érvényesülésének, illetve a megalapozott elfogultság bejelentésének, már csak azért sem, mert a Be. 15. §-ának (1) bekezdése szerint a bíró a vele szemben felmerült kizárási okot, a tanács elnöke a tanács tagjával szemben felmerült és tudomására jutott kizárási okot köteles a bíróság elnökének haladéktalanul bejelenteni. Ennek elmulasztása a bírók jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény (a továbbiakban: Bjt.) 22. §-ának (1) és a 36. §-ának (1) bekezdéseiben foglaltakra figyelemmel a Bjt. 105. §-ának a) pontján alapuló fegyelmi eljárás kezdeményezését is maga után vonhatja. Ugyanilyen következménnyel járhat azonban az elfogultság alaptalan bejelentése is, miután a Bjt. 36. §-ának (1) bekezdése szerint a bíró az igazságszolgáltatási feladatainak teljesítését nem tagadhatja meg, márpedig egy ilyen bejelentés az alkotmányosság álarca mögé bújva éppen ezt valósítja meg.

A bírói elfogultság miatti kizárási ok bejelentések ebből fakadó dilemmáját az Alkotmánybíróság elvileg már megoldotta annak kimondásával, hogy „az 1973. évi I. törvény 35. § (1) bekezdésének c) pontja⁹ alkalmazásánál alkotmányos követelmény, hogy az a bíró, aki a vele szemben fennálló kizárási okot maga jelenti be, a bejelentés megtétele után az ügyben nem járhat el”.¹⁰ E határozat mindenképpen mérföldkőnek tekinthető az elfogultság miatti kizárási ok bejelentés elintézését illetően, ezért ennek a következők szerinti lényegi indokait részletesebben is érdemes idézni.¹¹

„A kizárási ok bejelentésének alapvető rendeltetését kérdőjelezhetné meg [...] a Be. idevonatkozó szabályának olyan értelmezése, amelynek következtében a bíróság elfogultságot bejelentő tagja bejelentésének »elintézése« abban is állhat, hogy az elfogultsága

⁹ A büntetőügyben a hatóság tagjaként nem járhat el: akitől az ügy elfogultlan megítélése egyéb okból nem várható.

¹⁰ 17/2001. (VI. 1.) AB határozat 1. pontja. ABH 2001. 5. 248.

¹¹ Az alkotmánybírósági határozat meghozatalára ugyan még az Alaptörvény elfogadását megelőzően került sor, ami azonban nem zárhatja ki a figyelembevételét, miután az Alkotmánybíróság már állást foglalt abban, hogy „az újabb ügyekben vizsgálendő alkotmányjogi kérdések kapcsán felhasználhatja a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket és alkotmányossági összefüggéseket, ha az Alaptörvény egészét érintő kontextuális egyezősége, az Alaptörvény értelmezési szabályainak figyelembevétele és a konkrét ügy alapján a megállapítások alkalmazhatóságának nincs akadálya, és szükségesnek mutatkozik azoknak a meghozandó döntés indokolásába történő beillesztése.” {13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [32], ABH 2013. 13. 624.}

hiányának megállapítására kerülhet sor. Ez a felfogás azt eredményezhetné, hogy a bíró belső meggyőződése ellenére is köteles lenne egy adott ügyben eljárni. Az ilyen értelmezés szembeeszköken sértené a pártatlansággal kapcsolatos [...] követelményt, miszerint el kell kerülni minden olyan helyzetet, amely jogos kétséget kelt a bíró pártatlansága tekintetében. Annak megítélése, hogy az elfogultságot bejelentő bíró bejelentését más (a bíróság elnöke vagy a bíróság másik tanácsa) felülbírálja és a bírót az ügy további intézésére utasítsa, azon elv ellen hatna, hogy a bírónak nemcsak pártatlannak kell lennie, hanem pártatlannak is kell látszania. A konkrét büntetőügyekben a pártatlanság alkotmányi követelményét szolgáló kizárás intézményétől elkülönítve kell vizsgálni a jogalkalmazói gyakorlatban felmerült azon igényt, hogy az elfogultság esetleges visszaélészerű használatát a bírák oldaláról is meg lehessen akadályozni. Amennyiben a bíró a saját kizárását alapos ok nélkül kéri, az e tény megállapítása és az emiatti felelősségre vonás nem lehet az adott büntetőügyben folyó eljárás tárgya, és semmiképpen nem járhat olyan megoldási móddal, amelynek következtében a pártatlanságnak akár csak a látszata is sérül. [...] A bírónak a saját kizárására irányuló alaptalan bejelentése a szolgálati viszonytal kapcsolatos kötelezettségszegés, amely fegyelmi vétség megállapítására vezethet.”¹²

4. Az elfogultság bejelentésének gyakorlata

Ilyen tárgyú fegyelmi eljárás kezdeményezésére azonban tudomásom szerint még nem volt példa, ami nyilván örömdetes körülmény, mivel ez azt is jelezheti, hogy egyáltalán nem jellemző ránk az elfogultság alaptalan bejelentése. A személyes tapasztalataim viszont ennek némileg ellentmondanak. Két évtizeddel ezelőtt a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 28 olyan büntetőügyének iratait vizsgáltam meg, amelyek tárgya az elfogultság miatti kizárás iránti bejelentés volt.¹³ A 28 ügyből 16 ügyben (57,1 százalék) az eljárás résztvevői, 12 ügyben (42,9 százalék) pedig a bírók éltek kizárás iránti bejelentéssel. A bírók által tett bejelentések alapjául szolgáló okokat illetően a következők voltak megállapíthatóak.

A bejelentések egy része azon alapult, hogy az eljárás lefolytatására illetékes bíróság dolgozójának közvetlen hozzátartozója vádlottként szerepelt az

ügyben.¹⁴ Ezekben az ügyekben a másodfokú tanácsok minden esetben más városi bíróságot jelöltek ki az elsőfokú eljárás lefolytatására. Az elfogultsági okok másik csoportját a baráti kapcsolat, illetőleg a személyes ismeretség jelentette. Ezek közül az egyik ügyben a városi bíróság valamennyi bírója kérte az ügy elbírálásából való kizárását, arra hivatkozással, hogy a IV. rendű vádlottal régóta baráti, ismerősi viszonyban állnak.¹⁵ Ennek kapcsán már elgondolkodtató volt, hogy a városi bíróság valamennyi bírója olyan jellegű személyes kapcsolatban álljon ugyanazon személlyel, ami az ügy tárgyilagosságból elbírálását nem tette lehetővé. Ennél is kérdésesebb volt azonban az az ügy, amelyben a városi bíróság végzésével az iratoknak a megyei bíróság részére történő megküldését rendelte el az eljáró bíróság kijelölése céljából a következő indokolással: „Az ügyben a sértettek egyike [...] ABC tulajdonosa. Ennélfogva a bíróság minden dolgozója üzleti kapcsolatban áll vele, mivel az 1400 Ft-os étkezési utalvány csak ebben a boltban vásárolható le. A büntető ügyszakos bírák mindegyike elfogultnak érezte magát, így a bíróságnak nincs olyan tanácsa, amelyre a kizárási ok nem vonatkozik [...]”¹⁶ Ebben az ügyben a megyei bíróság az illetékes városi bíróságot kizárta ugyan és más városi bíróságot jelölt ki az eljárás lefolytatására, a végzésének indokolásában azonban rámutatott arra, hogy az elfogultság bejelentésének alapjául szolgáló körülmény önmagában véve nem jelent olyan személyes kapcsolatot, amire tekintettel az ügy elfogultatlan megítélése a városi bíróság bírától ne lenne elvárható, és az esetlegesen fennálló egyéb okok tisztázására irányuló felhívásnak a bírók nem tettek eleget, ennek ellenére a bírók által bejelentett elfogultság alaposágát nem mérlegelhetette.

Az elfogultsági okok harmadik tipikus csoportját a gyakorlatban meglehetősen tágra értelmezett „munkakapcsolatra” hivatkozás képezte, amelynek jellegzetes példái a következők voltak. A becsület-sértés vétsége miatt a városi rendőrkapitányság vezetője és egyik dolgozója ellen indult ügyben a városi bíróság bírái arra hivatkozással kérték a kizárásukat, hogy „napi munkakapcsolatban állnak a vádlottakkal”.¹⁷ A városi bíróság beosztott bírái és a kapitányságvezető között azonban aligha állhatott fenn napi munkakapcsolat, ezért inkább a személyes kapcsolat jöhetett volna szóba az elfogultságot megalapozó körülményként, amire viszont a bírók nem hivatkoztak. Egy 50 vádlott ellen indult ügyben a városi bíróság elnöke és valamennyi bírója azért kérte a kizárását, mert nyilatkozatuk szerint „a XXI. r. vádlott nagymamája [...] négy cikluson keresztül ülnökként dolgozott, vele valamennyi bíró jelenleg is jó kapcsolatban van”.¹⁸ A kizárás iránti bejelentés-

¹² 17/2001. (VI. 1.) AB határozat, Indokolás III. pontja. ABH 2001. 5. 250–251.

¹³ „A bírói elfogultság kérdései és a kizárás iránti bejelentések elintézésének problémái a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság gyakorlatában” című, 2001.EI.II.C.10. számú vizsgálati jelentés, amely az 1999. január 1-től 2001. június 30-ig tartó 2 és fél éves időszakra terjedt ki.

¹⁴ Bf.401/1999., Bf.865/2000., Bf.1672/2000. és Bf.81/2001. számú ügyek.

¹⁵ Bf.221/1999. számú ügy.

¹⁶ Bf.656/2001. számú ügy.

¹⁷ Bf.916/1999. számú ügy.

¹⁸ Bf.1334/2000. számú ügy.

nek helyt adó megyei bíróság végzésének indokolásában rögzítette, hogy a „nagyamama” utolsó ülnöki megbízatása 1999-ben lejárt, így az ezt követően kinevezett két bírónak nem lehetett vele munkakapcsolata, a bíróság elnökének és a bírók többségének esetében viszont ennek fennállása megállapítható volt. „Ezért – bár nem állt fenn valamennyi bíró vonatkozásában olyan körülmény, amelyre tekintettel az ügy elfogulatlan megítélése egyik bírótól sem lenne várható – a bíróság elnökének és nagyobb gyakorlattal rendelkező bíráinak nyilatkozatára tekintettel, az elfogult ítélezés látszatának elkerülése, az igazságszolgáltatás törvényes működésébe vetett bizalom megőrzése érdekében a megyei bíróság indokoltnak tartotta a [...] városi bíróság bíráinak kizárását és más városi bíróság kijelölését [...]”.¹⁹ Egy további ügyben az ügyvéd foglalkozású vádlottakkal fennálló rendszeres munkakapcsolatra, valamint személyes kapcsolatokra hivatkozással is bejelentett elfogultságra tekintettel a megyei bíróság a korábban fennálló tényleges munkakapcsolat és a személyes körülmények jelentőségét kiemelve más városi bíróságot jelölt ki a nem egyszerű megítélésű ügy elsőfokú elbírálására, végzésének indokolásában utalva arra, hogy a kijelölt bíróság bírái az ügyvéd foglalkozású vádlottakkal nem állnak munkakapcsolatban és több büntető ügyszakos bírónak korábban sem lehetett semmilyen munkakapcsolata a vádlottakkal. A kijelölt városi bíróság elnöke azonban az ügyben eljáró bíróként elfogultságot jelentett be az ügy két vádlottjával korábban fennállott munkakapcsolatra hivatkozással, amire tekintettel a büntetőbírók többsége is elfogultnak érezte magát.²⁰

Mindennek tükrében lehet érdekes az, hogy 20 év elteltével – lényegileg változatlan törvényi szabályozás mellett – mennyiben változott ugyanazon szervezeti egység gyakorlata. Ezzel kapcsolatban az előljáróban már említett számokra figyelemmel mindenekelőtt azt állapíthatjuk meg, hogy több mint hatszorosára (átlagosan havi 0,4-ről 2,5 esetre) emelkedett a bírói bejelentések száma a csökkenő ügyérkezés ellenére, ami már vitathatatlanul szignifikáns növekedésnek tekinthető. Ebben azonban nem elhanyagolható szerepe volt annak, hogy 14 ügyben²¹ ugyanazon személyre tekintettel került sor az elfogultság bejelentésére és ennek eredményeként az illetékes bíróság kizárására, amelyeknek a figyelmen kívül hagyásával átlagosan havi mintegy 1,5 esettel kell számolnunk, s ez már csak háromszoros emelkedésnek megfelelő szám.

Ez pedig annak eredménye, hogy

2 ügyben a feljelentő vagy a feljelentett ügyész,²²

¹⁹ Uo.

²⁰ Bf.5/2001. számú ügy.

²¹ Nyíregyházi Járásbíróság Bpk.1785/2019., Bpk.24/2020., Bpk.662/2020., Bpk.726/2020., Bpk.1194/2020., Bpk.1374/2020., Bpk.1463/2020., Bpk.1552/2020., Bpk.1553/2020., Bpk.1554/2020., Bpk.1634/2020., Bpk.1693/2020., Nyíregyházi Törvényszék B.817/2017. és B.344/2019. számú ügyei.

²² Nyíregyházi Járásbíróság Bpk.1201/2020. és Bpk.1697/2020. számú ügyei.

1 ügyben a vádlott ügyvéd,²³

2 ügyben a feljelentett vagy a feljelentő bírósági dolgozó,²⁴

1 ügyben az egyik sértett bíró,²⁵

1 ügyben a feljelentő ügyvéd,²⁶

1 ügyben a sértett ügyvéd,²⁷

1 ügyben a vádlott testvére ügyész,²⁸

2 ügyben a vádlott anyja ügyvéd,²⁹

2 ügyben a sértett apjának élettársa vagy a sértett élettársa bíró³⁰

volt; míg

1 ügyben a feljelentettel fennálló munkakapcsolat,³¹

1 ügyben pedig a vádlott bíróságra vonatkozó kijelentése³²

alapozta meg a bírók részéről az elfogultság bejelentését.

E bejelentéseket tehát egyetlen kivétellel a bírók és az eljárás résztvevői között kimutatható valamilyen kapcsolat fennállása alapozta meg, amelynek a bírók részéről történő figyelembevétele a pártatlanság látszatának szem előtt tartásával még akkor sem kifogásolható, ha az nem jelent személyes kapcsolatot a bíró és egy bírósági dolgozó, illetve az eljárással személyében érintett ügyész vagy ügyvéd között. Ezért ezen a téren a mai gyakorlatunkat kiegyensúlyozottabbnak látom a két évtizeddel ezelőttinél. Mindazonáltal megjegyzendőnek tartom a következőket.

5. Az elfogultság bejelentésének motívumai

Tapasztalataim szerint egy bíró azért jelentheti be az elfogultságát, mert a) feszélyezné az ügy elbírásában való részvétele, b) hangsúlyt helyez a pártatlan ítékezés látszatának megóvására, c) konformista. Az első ok magától értetődik, s ma már a második is természetesen tekinthető.³³ A harmadik ok viszont nyilván bővebb kifejtést igényel, hiszen sokan ennek létezését is kérdésesnek tarthatják. Ezért kénytelen vagyok vizsgatérni arra a 14 ügyre, amelyeknek a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében történő elbírálását ugyanazon személy egyszeri magatartása tette kizárttá, miután

²³ Nyíregyházi Törvényszék B.372/2020. számú ügye.

²⁴ Nyíregyházi Járásbíróság Bpk.1374/2020. és Mátészalkai Járásbíróság Bpk.385/2019. számú ügyei.

²⁵ Nyíregyházi Járásbíróság B.807/2020. számú ügye.

²⁶ Nyírbátori Járásbíróság Bpk.499/2019. számú ügye.

²⁷ Nyíregyházi Járásbíróság Bpk.354/2020. számú ügye.

²⁸ Nyírbátori Járásbíróság Bpk.477/2019. számú ügye.

²⁹ Nyíregyházi Járásbíróság B.1033/2019. és B.1348/2019. számú ügyei.

³⁰ Mátészalkai Járásbíróság B.69/2020. és Bpk.321/2020. számú ügyei.

³¹ Mátészalkai Járásbíróság Bpk.301/2019. számú ügy.

³² Nyíregyházi Járásbíróság B.26/2020. számú ügye.

³³ Ld. pl. szegedi SZEVIÉP-ügy sajtóvisszhangját, amelyet az Országos Bírósági Hivatal elnöke által elrendelt vizsgálat eredménye ellenére sem hagyhatunk figyelmen kívül.

„korábban nyilvános rendezvényen, a bíróság épülete előtt, bírói talárba öltöztetett bábukat akasztott bitófára.”³⁴ Ezt a magatartást – a rendőrök jelenlétében történt tanúsítása ellenére – remélhetőleg nem csak mi minősítjük botrányosnak, ezért csupán az lehet kérdéses, hogy ez a hivatását az esküjéhez hűen gyakorló bírót befolyásolhatja-e az illető (eseteként sértettként, magánvádlóként, feljelentőként, feljelentettként, vádlóként szereplő) személy különféle ügyeinek tárgyilagos elbírálásában, miután az elfogultság mindig a konkrét üggyhez kötöten vizsgálendő. „Amennyiben a bíró a vádlott egyik ügyéből – elfogultságot bejelentve – kizárta magát, ez nem jelent egyszersmind a vádlott többi ügyéből való kizártságot is.”³⁵ Ehhez képest mi az ominózus eset következtében ma már olyan ügyeket sem bírálunk el, amelyekben a demonstrációt szervező személy tanúként történő kihallgatásának a lehetőségét kilátásba helyezi az eljárás valamely résztvevője.³⁶

A Nyíregyházi Törvényszéket kizáró másodfokú határozat indokolása szerint ugyanis: „A 2020. február 26. napján tarott folytatólagos tárgyaláson [...] védője a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 14. § (1) bekezdés e) pontjában írt elfogultságra hivatkozva kizárási indítványt tett a tanács elnökével, dr. ... bíróval szemben. Álláspontja szerint a bírótól az ügy elfogulatlan megítélése nem várható el, mert [...] tanúkihallgatását fogja indítványozni. E tanú személye a bírakkal szemben tanúsított korábbi magatartása miatt a jelen üggyel szoros tárgyi összefüggésben lévő, a Nyíregyházi Törvényszéken [...] B.344/2019. szám alatt folyamatban lévő büntetőügyben a törvényszék büntetőbírái – közöttük az eljáró bíró – elfogultságra alapítottan kizárási bejelentést tettek. Dr. ... bíró a védői indítványra ügy nyilatkozott, hogy nem érzi magát elfogultnak, de a kizáráshoz hozzájárul. A kizárási indítványt igazgatási jogkörben elintézni nem lehetett, mert a Nyíregyházi Törvényszék büntető ügyszakos bírái – egy másodfokú tanácselnök kivételével³⁷ – egységesen az elfogultságukról nyilatkoztak. [...] A kizárási indítványról a Be. 17. § (2) bekezdése alapján az ítéletáblának mint másodfokú bíróságnak kellett döntenie. Ha a bíró maga jelenti be a kizárási okot, akkor ez azt jelenti, hogy – önmagában saját nyilatkozatánál fogva – elfogult, ez esetben a bejelentéssel érintett bíró a bejelentéstől kezdve nem járhat el [...]. Önmagában az ilyen nyilatkozat ténye alapján az érintett bíró az ügyben nem járhat el, továbbiakban eljárási cselekményt nem végezhet. [...] Megjegyzendő, hogy pártatlanságról szóló bírói nyilatkozatok mellett a védői indítvány nyilvánvalóan nem lehetne alapos, mert egy tanú kihallgatásának indítványozása, vagy a bizonyítás elvégzése még azon esetben sem vezethetne a bírák kizáráshoz, ha más

ügyben az érintett tanú vádlóként vagy magánvádlóként szerepel. A bírói nyilatkozatok tartalma azonban meghatározza a kizárási ügy elintézését. Az ügyben a törvényszék büntető ügyszakos bíráinak döntő többsége elfogultságáról nyilatkozott. Dr. ..., a tanács elnöke ugyan nem érezte magát elfogultnak, de a kizáráshoz hozzájárult. E hozzájáruló nyilatkozat mellett nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a bíró a védő által is hivatkozott, a Nyíregyházi Törvényszéken [...] B.344/2019. számon folyamatban lévő büntetőügyben határozottan elfogultságáról nyilatkozott a Be. 14. § (1) bekezdése e) pontja alapján. Ezen ügy ... vádlott személye és tárgya miatt szoros összefüggésben áll a perújítási üggyel.”³⁸ Abban az ügyben azonban a szóban forgó ügyben eljáró bíró az annak egyik vádlottjaként szereplő más személyre tekintettel nyilatkozott az elfogultságáról személyes okból. A kérdés tehát az, hogy az adott ügyben megalapozhatja-e az elfogulatlanságáról nyilatkozó bíró kizárást pusztán az a körülmény, hogy ennek ellenére hozzájárul a kizáráshoz, aminek az eldöntése a nyilatkozatukért fegyelmi felelősséggel tartozó bírók számára nyilván nem lehet közömbös.

Jelen esetben viszont talán nem is ez a lényeg, hanem az a nehezen igazolható, de más ügyekben is érzékelhető jelenség, hogy az előttünk elfogultságokról nyilatkozó kollégáink nyilatkozatát látva az ügyiratok alaposabb ismeretének hiányában és az elfogultság indokának különösebb mérlegelése nélkül is hajlamosak vagyunk „csatlakozni” a korábban nyilatkozókhoz, hiszen ennek kisebb kockázata van annál, mintha az ellenkezőjét tennénk, vagyis a bírói konformizmus. Mi mást gondolhatnánk ugyanis arról, amikor az elfogultság egyöntetű bejelentésének³⁹ és ennél fogva megyénk kizárásnak alapjául a vádlott következő kijelentése szolgált: „Korrupció a Nyíregyházi Bíróság. A bírók csak egy kötelet és egy gödröt érdemelnek, ahová elkaparják őket.”⁴⁰ Egy ilyen megjegyzés valóság alapját nyilván senki nem vizsgálná, mint ahogy az emiatti elfogultságunkat sem, hacsak nem mi magunk jelentjük be azért, mert megsértődünk.

6. Az etika jelentősége

A kérdés csak az, hogy vajon etikus bírói magatartásnak tekinthető-e az elfogultság ilyen megalapozottságú vagy akár más kézenfekvő indok nélküli bejelentése pusztán annak elkerülése érdekében, hogy ne-hogy ránk maradjon egy esetleg kellemetlen ügy, miután vitathatatlanul magas etikai elvárásoknak kell megfelelnünk, merthogy „a bírói hivatás a bírakkal

³⁴ Debreceni Ítéletábla Bpkf.467/2020/2. számú végzése 2.

³⁵ EBH 2011.2032.

³⁶ Nyíregyházi Törvényszék B.817/2017. és B.344/2019. számú ügyei.

³⁷ Nevesítve: Fázsi László.

³⁸ Debreceni Ítéletábla Bpkf.165/2020/2. számú végzés 1–2.

³⁹ A korrektség érdekében jelzem, hogy ebben az esetben még én is „elfogult” voltam.

⁴⁰ Debreceni Ítéletábla Bpkf.294/2020/2. számú végzése 1.

szemben a társadalomban általánosan elfogadott etikai normákhoz képest szigorúbb erkölcsi szabályokra épülő követelményeket támaszt.⁴¹ Különösen, ha arra is figyelemmel vagyunk, hogy erről az eljárás résztvevőinek is lehet véleménye, aminek néha hangot is adnak. Az ügyvédi visszaélés büntette miatt indult pótmagánvádas ügyben előterjesztett felülvizsgálati indítvány szerint például: „A Debreceni Járásbíróság [az] eljárásból való kizárását kérte, pusztán azért mert dr. ...-al munkakapcsolatban áll, azonban álláspontom szerint ez nem elégséges a kizáráshoz, mert ilyen alapon nem lehetne egyetlen jogi képviselő ellen sem bírósági eljárást kezdeményezni.”⁴² Ez persze így nyilván nem igaz, de azt legalább jelzi, hogy az általunk bejelentett elfogultsági ok vitathatósága éppúgy kritika tárgyává teheti tevékenységünket, mint az elfogultság látszatának figyelmen kívül hagyása, aminek az etikátlansága nyilvánvaló, hiszen a bíró „még a látszatát is kerüli annak, hogy bárkinek kedvez, eljárása és döntése pártos vagy előítéleten alapul.”⁴³ Az talán már kevésbé, hogy: „A bíró a részére kiosztott ügy célirányos és ésszerű határidőn belüli lezárására törekszik, a munkáját felkészülten, szorgalmasan, kellő szakmai alázattal végzi.”⁴⁴ Pedig a két etikai követelménynek együttesen kellene érvényesülnie ahhoz, hogy az

⁴¹ Bírói Etikai Kódex, Preambulum.

⁴² Nyíregyházi Törvényszék Bf.394/2020/11. szám alatti felülvizsgálati indítvány 3.

⁴³ Bírói Etikai Kódex 1. cikk Függetlenség (1) bekezdés.

⁴⁴ Uo. 4. cikk Gondosság (1) bekezdés.

elfogultság kérdésében való állásfoglalásunk minden körülmények között bizalmat erősítő hatású legyen és az Etikai Kódexünk ezen a téren is betölthesse rendeltetését, mert: „Az etikai intézményrendszer akkor hatékony, ha a szervesült, a munkavállalók által átélt és belső normává vált (internalizált) értéket jeleníti meg és követeli meg.”⁴⁵

7. A szerző motivációja

Ezért tartottam fontosnak, hogy az elfogultság kérdésének jelentősége ilyen összefüggésben is némi figyelmet kapjon, különös tekintettel arra, hogy e sorok írásakor folyik az új bírói etikai kódex tervezetének bírák általi véleményezése, amelynek során nem árt szem előtt tartanunk az alkalmazott etika gyakorlati szerepét sem, aminek a személyes véleményem szerint egy bíró esetében fontosabbnak kell lennie az elfogultság alaptalan bejelentése miatti fegyelmi felelősségre vonás lehetőségénél, miután erre nyilván nem véletlenül nem találhatunk példát, noha néha láthatóan lazán kezeljük a szükségképpen kizárásunkhoz vezető elfogultság tárgyában történő nyilatkozatunkat, amelynek eklatáns példája lehet az elfogultlanságáról nyilatkozó bíró hozzájárulása a kizárásához.

⁴⁵ TÖRÖK Attila: Üzleti etika. Budapest, Századvég Kiadó, 2002. 114.